

ACC. N:R M. 12947 : 1-24.

Landskap: Småland Upptecknare: B. O. Bondesson, Lerjöfors
Härad: L. Möre Berättare: " "
Socken: Gullabo Berättarens yrke: f. folkskoll.
Uppteckningsår: 1953 Född år 1884 i Gullabo

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Butikshandel på landsbygden. s. 1-24.
(Planskisser över butiker
sid. 20-24.)

LUF 95

ACC. N:R M. 12947: /

BUTIKSHANDEL PÅ LANDSBYGDEN.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Startår.

De första butikerna eller handelbodar kom till ~~först~~ under mitten av förra århundradet och under de följande 20 åren. Samtliga dessa var köpmansbodar och ägdes av handlanden. De var lagligen tillåtna och möjligen hade en och annan inte sökt eller erhållit handelsrättigheter. Om så var fallet så var det endast fråga om försäljning av en sådan nödvändighetsvara som snus. Och då var ej heller omsättningen så stor. Alla övriga s.k. speceriaffärer och manufakturaffärer hade nog i allmänhet tillstånd att bedriva handel.

Innehavare.

Varje handlare här i trakten var sin egen och bodde i omedelbar närhet av affären, om denna inte var inredd i samma hus. Det var kanske det mest vanliga. Samtliga var mindre lanthandlare med ett ganska begränsat varulager, som tillförsäkrade traktens befolkning de nödvändigaste av vad den behövde.

Butikshandeln bedrevs både som bisyssla och huvudnäring. I förra fallet kombinerades den med jordbruk eller något yrke som bagare och färgare e.d. Någon utbildning i handel hade inte handlanden utan kunde övergå från något yrke till handelsman

Luf 95

/

ACC. N:R M. 12947:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Så kunde han övergå från skräddare till handlande såsom förhåll-
landet var med Carl Johan Pettersson i Petamåla. Han hade i sin
ungdom lärt till skräddare men övergick efter en tid att bli
handlande. Nils Peter Granlund, som hade speceriaffär i närheten
av C.J. Pettersson, kombinerade affären med färgeri och pressning.
Någon handelsutbildning kunde givetvis inte förekomma i detta
fall utan varje handelsman från denna tid var en självlärd per-
son, och någon bokföring kunde inte ifrågakomma och behövde knap-
past heller, då endast en enkel upp- och avskrivning förekom.
Handelsmannens sociala ställning var inte så hög och hans be-
roende av kundkretsen gjorde, att han sökte vara alla till lags.
Någon utpräglad uppfattning hade han inte heller. Han kallades
rätt och slätt med sina förnamn såsom Karl-Johan, Granlunds Lina
eller Granlunds deka, Pil-Emman, Pelle i Fagereke, Pusta-Magnusen
Erik i Skruarna o. a. Handlandes klädedräkt och sätt för övrigt
skilde sig inte från folkets i allmänhet. Några särskilda för-
troendeuppdrag hade han som regel inte i denna socken.

Lokal och inventarier.

Den enklasre butiken om man nu kan kalla den butik hade nog
Snus-Marian i Hästmahult. Hon sålde snus till folket i närhe-
ten. Snuset hämtade hon direkt ur snusfjärdingen och sålde i
små portioner. Förtjänsten härav var inte så stor men Snus-Marian

2

ACC. N:R M. 12947:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

hade en lten avansé för vilken hon kunde köpa litet kaffe e.d. hos Pusta-Magnusen eller hos Pelle i Fagereke. Pusta-Magnusen hade affär i Hästmahult. Det var ingen av större mått. En kammare i bostaden var inredd till butik med en disk, några lådor och några hyllfack. Ett sirapsfat hade han ute i ett bås i lagården för att den inte skulle frysa under vintern och bli för tjock. Karl-Johans butik i Petamåla var inrymd i bostaden. Den öppnades och stängdes, då kunden kom och gick. Under somliga dagar var det skrält med affären, och att hålla butiken öppen utan kunder var ingen ide. Nyckeln till boden hade Karl-Johan inne i bostaden, och den som villa handla något måste således först gå in i bostaden och där tala om, att man ville köpalennsakt. Då tog Karl-Johan nyckeln med sig och följde med kunden in i boden och kommersen kunde börja.

Somliga av dessa nu nämnda handlare hade endast 1 rum som butik och där staplades in varor av alla slag på hyllor och i fack. Vad som inte fick rum i boden förvarades på en vid eller i en särskild bod ute på gården eller i ett uthus. Butiken bestod endast av ett rum med en disk avdelat för varulager och expedit på ena sidan och kunder på den andra. Genom att öppna en klaff kunde man komma från den ena sidan till den andra om disken. I butiken fanns inga andra inventarier än ett par bänkar för

3

ACC. N:R M. 12947:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

eventuella kunder eller någon stol eller inget alls utom de va-
ror som fanns att köpa. Belysningen utgjordes av en fotogenlam-
pa i taket, såsom förhållandet var hos Karl-Johan och Granlunds
Lina och hos många andra. Någon eldstad fanns inte varken hos
Karl -Johan eller hos Granlunds Lina eller hos många andra. Pelle
i Fagereke hade en kamin, som gav värme under kalla dagar.
Granlunds Lina hade en murad spis i butiken, men den eldade man
inte i. I den hade Lina en cistern med fotogen till försäljning.
Att elda där kunde vara alltför riskabelt. Något särskilt kontor
hade ingen av de nämnda handlarna utan man utförde alla skivgö-
romål inne i bostaden vid ett försterbord eller vid matbordet.
Somliga av dessa lanthandlare hade skylt för butiken. Så var för-
hållandet med både Karl-Johan och Granlunds Lina. Men det förekom
även butiker som saknade skylt. Kunden visste vart han skulle gå,
för att få den vara han åstundade, och någon skylt var inte be-
hövlig. Mått, mål och vikt var både äldre och yngre.
Pil-Emman köpte upp murklor efter 6 skilling lodet. Men då skulle
de vara väl torkade. Tyg såldes efter aln och kaffe skålpundvis.
Detta system rådde under 1890-talet och omväxlade med kilo och
meter. Fotogen såldes efter halvstop ömsom med liter. Det förekom
att länsman under sina resor genom bygden gjorde besök hos en
del handlare ~~och~~ för ^{att} undersöka, om det rätta vikt-och måttsyste-
met tillämpades.

ACC. N:R M. 12947:5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

rek/
2

De samplakat som dessa butiker bestods sig med var rätt tarvliga. Det var enkla färgkartor och garndockor och askar med kuldrta teckningar från olika fabriker och av skilda slag.

Vad de hygieniska förhållanden anbeträffar kan man tryggt påstå, att de var ganska bedrövliga efter nytida förhållanden att se saken. En sälltunna med härsken sill bland övriga varar och råttättna födoämnen samlade i samma rum och hopträngda om varandra spred en konstig butikslukt, som satte sej fast i skorpo^m och annat bröd. Sill, salt och snus tillsammans med härsken^k fläs^k gav en från lukt åt butiken. Renligheten var inte så stor på den tiden från vilken dessa anteckningar härröra eller från 1880 och 1890-talet. Den mera nogräknande köpte aldrig vetebröd av den handlare som hade sina "kakor" placerade i öppna korgar innanför disken, och då han kom innanför för att betjäna sina kunder brukade han först snyta sig på så sätt att han satte ett finger för ena näsborren och blåste ut genom den andra rätt i det lilla trånga rummet där brödkorgarna stod. Att det såg mindre aptitligt ut fäste sig ingen så mycket vid under en tid då renlighet inte stod så högt i kurs på landsbygden. Dessutom var det vanligt att de manliga kunderna tuggade snus och utan betänkan- de spottade ut stora snusblandade "klyschor" på bodgolvet där det torkade och virvlade upp bland de matvaror som handelsvis fanns lagrade där.

ACC. N:R M. 12947:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

VARUINKÖP OCH VARUSORTERING.

Specerivarorna som försålles i butikerna här förutnämnda, inköptes vanligen från grossister i Karlskrona. Likaså de kolonialvaror som handlandena förde. Uppköpen gjordes av handlaren själv vid resor till Karlskrona eller i vissa fall Kalmar. Dessutom besöktes de av provvryttare eller expeditör, som de kallades här. Någon förlagshandel förekom inte hos de nämnda handlarna. De uppköpte eller bytte sig till smör och ägg av bönderna, som i stället fick kaffe och socker e.d. I enstaka fall kan man säga att ett slags förlagshandel rådde, då handl. Pelle i Fagereke övertog en del slöjdalster från byn Hästmahult och sålde till Karlskrona. Så gjorde även Pusta-Magnusen och Erik i Skruarna eller Skruvemåla, som det rätteligen hette.

De saluförda nödvändighetsvarorna utgjordes huvudsakligen av mjöl, sill, fläsk, salt, kaffe, gryn och socker. Det var varor som en och var behövde i det enklaste hushåll. Dessutom var det en ~~del~~ nödvändiga kryddor som handlaren måste ha att sälja till hushållskunder. Därtill måste man ha möjlighet att köpa billiga tyger och enklare husgeråd av olika slag. De lyxvaror handlaren kunde ha möjlighet att sälja var ~~var~~ huvudsakligen finare siden- och ylletyger samt husgeråd av bättre kvalitet.

ACC. N:R M. 12947: 7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Beteckningen kram och köpstadsvaror var inte känd här under den tid denna redogörelse omfattar eller senare hälften av 1800-talet. Somliga handlare hade ord om sig att ha bra varor. Mest i ropet var nog Pelle i Fagereke, då det gällde varor för hushållet. Karl-Johan Pettersson i Petamåla var känd för sina bra järnvaror. I varje av de nämnda affärerna kunde man köpa träskor ditlämnade av olika träskomakare. De hade var sina avnämare bland handlarna.

Om någon handlare hade särskilt gott kaffe att sälja blev det snart känt vida omkring och alla skulle då ha just av den sorten, och så var även förhållandet med övriga varor. Pil-Emman hade en gång lyckats inköpa goda tygsorter och blev på grund härav belägrad av en massa hugade köpare. Gustav-Lars Karin, som hade affär i St. Glosebo var bekant för sitt hembakade vetebröd och så var även förhållandet med Pelle i Fagereke. Många andra handlare köpte knäckebröd och vetebröd såsom skorpor och bullar av en bagare från Holmsjö, som varje vecka kom körande med ett lass bröd, som födelades bland handlarna för vidare utminuteri. Det hände att många slöjdare lämnade eller sålde sina alster till handlaren, som sedan i sin tur sålde varona till köpare i närheten. Då sommaren stundade fick handlaren ta emot räfsor och liorven från kunniga slöjdare och avyttrade genom direkt köp eller byteshandel till bönderna eller andra.

7

7

PERSONAL.

Hos lanthandlaren fanns vanligen ingen annan personal än han själv och någon av hans familj. Det var endast de större affärerna i Torsås och i Berkvara, som hade råd att ha särskilt avlönat biträde. Någon särskild utbildning fordrades inte för bli lanthandlare enligt den tidens fordringar. Att leva enbart på affären gick inte för sig. Den måste kombineras med något annat lönande yrke. Så hade Granlunds Lina färgeri i samma hus och det arbetet utfördes av hennes bror Oskar, och hennes systers ^{de} Vendela hade garnaffär. De tre syskonen bodde ogifta tillsammans och hade var sitt uppdrag för den gemensamma utkomsten. Granlund, deras far, som grundat rörelsen, dog under 1890-talet och fortsattes av ^{den} de 3 barnen på så sätt att Lina förestod handelsboden, Vendela garnboden och Oskar färgeri och tygpress. Pelle i Fagereke hade bageri jämte sin speceriaffär och så var även förhållandet med en del andra handlare. Varje handlare skötte sin affär själv och hade som regel inte så stor förtjänst att särskilt biträde kunde hållas. Den lärdom i handel som krävdes fick ~~fick~~ han så småningom genom erfarenhet själv förvärva. Biträdena, där det fanns sådana såsom i Bergkvara och i Torsås, bodde i ett vindsrum och fick maten hos handlaren. Lönen för ett sådant biträde var låg och arbetstiden lång. Det var många gånger söner till arbetare som tog sådan tjänst. Böndernas söner hade sin utkomst av jorden.

ACC. N:R M. 12947:9.

KUNDKRETSEN!

Handelsområdet utgjordes av den kringliggande bygden i vanliga fall men det hände även att folk kom långväga ifrån för att göra inköp. Långväga räknas i detta fall de som bodde 5 a 8 km. från handlanden. Uppköp i staden gjordes endast vid resa dit och det hände inte många gånger under året, då de närmaste städerna Kalmar och Karlskrona ligger 40 a 45 km. från denna trakt. De varor som man mest köpte var specerier av skilda slag. Kaffe, socker och kryddor, sill och salt och amerikanskt fläsk. Till julen köptes en del krams allt efter råd och familjeförhållanden. Man handlade för längre eller kortare tid. Vanligen räckte inköpen 1 vecka eller 14 dagar. Bönderna köpte vetemjöl, kaffe, socker och kryddor, tyger och garn. Arbetare, som inte hade något jordbruk köpte vad som var nödvändigt för ens timliga behov även om de var små. I entrakt som denna där hantverk och hemslöjd utövats sen lång tid tillbaka behövde man köpa endast sådant som ^{man} själv inte kunde tillverka, och detta då i ringa mängd. Trakten var fattig och förtjänsten liten under 1800-talet.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.

ACC. N:R M. 12947:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10

Några särskilda dagar för inköp kan man knappast tala om. Man köpte, då man behövde. Under lördagen köptes i allmänhet vetemjöl och jäst, så man kunde bjuda på färska bullar under söndar-
under tiden
ifall man fick främmande i sällskap hem från kyrkan. Det kunde dröja lång tid kanske flera timmar mellan varje kund, och kunde inte handlaren stå i butiken sysslolös och vänta på att någon köpare skulle uppenbara sej. Därför låstes butiken då kunden hade handlat och gått, och handelsmannen gick för att uträtta andra göromål tills nästa kund uppenbarade sig igen. Så gjorde både Karl-Johan Petersson och Granlunds Lina. Den senare hade affären i ett särskilt hus några meter från bostaden, och Karl Johan hade sin handelsbodd vägg om vägg med bostaden. Så var även förhållandet med Pil-Emmans affär. Pelle i Fagereke och Gustav Lass Karin m. fl. hade en klocka som pingrade då dörren öppnades och kunde då skynda ut i butiken som låg intill bostaden. Affärer med en sådan inrättning var ju mera besökt och det var då inte lönt att låsa efter varje kund.

Många av bönderna gjorde sina uppköp i Bergkvara och Torsås

10

ACC. N:R M. 12947: //

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

där större affärer fanns med rikligare sortering av alla slag.

Bönderna gjorde resor till Bergkvara varje vecka för att sälja

olika slags skogsprodukter och då passade man på att göra inköp

av vad man behövde. Men då man inte var känd så långväga ifrån,

måste betalningens ske kontant. Hos hemmahandlaren däremot kunde

man få kredit, ifall man inte hade penningar för tillfället.

KUNDSERVICE.

De varor man köpte slog in i vanligt tidningspapper. Och det

hände att Granlunds Lina köpte gamla tidningar för att använda

till omslagspapper. Detta hände under 1890-talets första år. Hon

betalte några ören för en massa tidningar. Några år därefter ha-

de handlarna skaffat omslagspapper i rullar. Somliga varor som

inte behövde slås in i papper överlämnades utan omslag till kun-

den, som vanligen hade en korg med sig att lägga varorna i. Fly-

tande varor som sirap köptes i en tillbringare eller i en liten

kruka e.d. Somliga kunder blev trakterade med kaffe och vetebröd

någon gång om de gjorde regelbundna och större inköp. Det var en

och annan bondmor som på detta vis trakterades, för att hon skul-

ACC. N:R M. 12947:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12

le komma tillbaka som kund. Det var inte alla kunder som blev
bjudna av handlaren. Strökunderna hade man ingen anledning att
på något sätt belöna. Kaffet bjöds inne i bostaden under livligt
samtal om vad sig i bygden tilldragit.

BETALNING OCH BOKFÖRING.

För varorna betaltes kontant eller i naturaprodukter såsom ägg
och smör. Kredithandel tillämpades av alla handlare. Det var nöd-
vändigt i en tid då penningar var mera sällsynta och hade ett
bra värde. Anstⁿådd med betalningen kunde medgivas i längre eller
kortare tid. Den som var känd för redbarhet och hade ordnat arbe-
te fick gärna kredit på 1 månad eller så, beroende på beloppets
storlek och varuslaget. Den som slarvade med betalningen krävdes
genom muntlig tillsägelse och avstängdes från vidare inköp om
skulden blev gammal. Vid kyrkan träffade man sina gäldenärer, och
då såg man ofta personer, som handlaren "nörde" att följa med av-
sides och krävas på utebliven likvid. Den ovannämnde Karl-Johan
P-son brukade se efter i sina anteckningar om de personer som
hade handlat på kredit, innan han gick till kyrkan, för att kunna

ACC. N:R M. 12947:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

kräva dem på betalning, då han träffade dem vid kyrkan. Ibland lyckades han att få betalning eller åtminstone löfte därom inom den närmaste tiden. Skulden till handlaren fick inte bli för stor. Hade man inte betalt enligt överenskommelse, blev man avstängd för vidare inköp, tills skulden reglerades. Många kunde aldrig betala, utan handelsmannen fick då "ta harar" för sin fordran, som man sade, d. v. s. han fick aldrig betalt. Att skulderna preskiberades var inte tal om på den tiden. Även om många år gått till ända sen krediten gavs, kunde handlanden utkräva full betalning. Den som var mån om sitt anseende ansåg det för skamligt att häfta i skuld till handlaren och bli krävd på kyrkogården. Folk visste alltid vad det gällde, ~~all~~ ett krav framställdes, även om det skedde under diskreta former.

Här fanns liksom på andra platser personer, som skuldsatte sig över hövan och måste lämna både gård och grund, då de inte kunde göra rätt för sig. Det var s. k. avringda bönder och andra. En avringd bonde som folk talade om var en person, som på grund av oförmåga att göra rätt för sig måste gå från sin egendom.

ACC. N:R M. 12947:14

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

14

Somliga handlare hade ord om sig att vilja skinna sina kunder.

Om kunden var ett barn som inte förstod att riktigt värdera varan kunde det lätt bli lurad på pris och kvalitet. Somliga handlare var inte så nogräknande. Däremot var andra ärliga om de handlade med barn eller vuxna.

Varan prismärktes efter ett chiffer som endast handlaren själv kände till. En del handlare satte ut priset med den prutmån som de visste alltid skulle följa vid betalningen. Den som betalade kontant kunde pruta ner priset, det var däremot inte lönande för den som köpte på kredit eller "borgade" sina inköp, som man kallade att köpa på kredit.

Hos dessa här nämnda handlare godtogs endast betalning med det gängse myntet. Många av dem köpte sina varor kontant hos grossisten och ville därför ha som betalningsmedel endast kontant. Vad bokföringen beträffar kan man säga, att den var enkel. Det var endast en upp- och avskrivning som förekom, och något verkligt bokslut behövde inte förekomma, där allt köptes och såldes kontant undantagandes det som borgades bort för tillfället.

ACC. N:R M. 12947:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Konkurrens.

De olika handlarna konkurrerade med varandra och försökte vär-
va kunder för sina varor. En och annan började mot slutet av
seklet tillhandahålla speciella reklamgåvor. De var rätt obetyd-
liga såsom svarvade handtag av trä att bära med och tvålar i
små rosiga kartonger o.d. Somliga lät pruta med sig och låtsade
sälja billigare än andra handlare. Men Karl-Johan Petersson blev
topp tunnor rasande, då man prutade alltför mycket, och bedyrade
att det kostade honom så och så mycket. Då han försökte övertygga
kunden, att varan verkligen kostade honom ett visst pris och
man ställde sig något tvivlande på sanningshalten i hans ord
var han färdig med ett bedyrande: "Det gernej Dj--n på att jag
har betalt och är det lögn vad jag säger, ska de få skära hal-
sen av mej härefter", varvid han med tummen måttade en skära
över strupen. Efter ett dylikt bedyrande kunde ingen kund vara
misstroende längre. Vid större köp brykade en del handlare ge
på köpet eller kunden fick "pågift", som det kallades. Pelle i
Fagereke, som även hade bageri, brukade ge någon bulle eller ka-

15

ACC. N:R M. 12947:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

16

ka. En och annan handlare gav rabatt vid betalning kontant.

Vid jultiden var det vanligt, att man gav en och annan kund en sup eller någon litensak, om man var trogen kund.

BUTIKENS FUNKTIONER UTÖVER FÖRSÄLJNING AV VAROR!

I handelsboden brukade traktens folk få sin post. Det var ju en tjänst som handlaren många gånger utförde för att värva kunder. Under kvällarna brukade traktens folk samlas i butiker och utanför och driva skøj och ofog. Det var särskilt de yngre som fann nöje häri. Då handbødboden många gånger var belägen vid vägshål samlades en hop folk där under skrål och skrän och ofog. Så var förhållandet vid Gullabo kyrka, där en affär låg vid vägshål åt glosebo. Här samlades ungdom med dragspel och så dansades, så dammet yrde, om det var torr väderlek. Det var just ingen hyfs eller hut som rådde bland halvfulla dräng- och pigor, och det var inte trevligt att komma åkande en mörk kväll förbi ett sådant skrålande sällskap. Vid och i butiken fick man reda på de senaste nyheterna, dels från handlaren som nyss varit i stan och dels av andra i bygden däromkring.

ACC. N:R **M.** 12947:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

17

Något lönnkrögeri i samband med handel har inte ägt rum här på åtskilliga år. Men det förkom bl. a. vid Vystabacken i närheten av Bälsabacken. Där såldes brännvin och andra starka drycker till vägförande. Det var en affär som förekom helt öppet under 1870-talet. I samband med Gullaboås marknad förekom brännvinsförsäljning såväl vid Vystabacken som på andra ställen. Mot slutet av seklet köptes brännvin genom "salning" som man sade. Men repartiserade och köpte tillsammans 40 a 50 l. brännvin som sedan delades upp mellan dem. Genom att köpa så stort parti åt gången fick man det billigare. Visserligen var det i lag förbjudet att köpa brännvin på detta vis, men då ingen fanns som anklagade, kunde heller ingen dom falla. Då ~~handlaren~~ vanligen var mera skrivkunnig än många andra i orten, brukade man gå till honom för att få hjälp med enklare skrivelser. Det gällde då närmast brev till anhöriga i när och fjärran. Så hände att en bonde i byn Klätters i Vissefjärda skulle rösta på riksdagsman på sedvanligt sätt enligt tidens bruk - man röstade med skrivna valsedlar - och handlare Jansson i Klätters hjälpte honom på så sätt att han

ACC. N:R **M.** 12947:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

skrev röstaren eget namn på valsedeln och han kom således att
rösta på sig själv. Emellertid fick han endast den rösten och
folkhumorn döpte honom sin till riksdagsman. Under den benämningen
fick han sen framleva sina dagar. Han kallades även Karl i Gräset
och hette Karl Petersson eller Johansson. Men det var många
andra enklare skrivelser handlaren ofta stod till tjänst med
såsom reverser, orlovsedlar och städjebevis, kvitton etc.
Vid bröllop och begravning och för övrigt vid fester fick man
låna porslin i handelsboden. Det räknades och granskades noga
både då man lånade det och vid återlämnandet. Det som skadats
fick ersättas.

Handelsbodens inflytande på levnadsvanorna.

Att handelsboden haft stort inflytande på ortens seder och bruk
kan inte förnekas. Genom att föra tyger och klädespersedlar av
skilda slag och distribuera ut dem bland folket, blev handels-
boden en förmedlare nytt och gammalt både då det gällde simpla
såväl som lyxbetonade ting. Det gällde både kläder och födoämnen.

Man började övergå från hemproducerade alster till fabriks-

18.

ACC. N:R M. 12947:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

19.

gjorda sådana. Den mest genomgripande förändringen har givetvis skett under de senaste årtionden, men det började redan så smått under de senare decennierna i slutet av 1800-talet. Då bröts den gamla isoleringen och förbindelsen med yttervärlden ökades, talesätt och levnadsvanor ändrades och en allmän hyfsning vann insteg bland folket.

Ortens handlare tog hand om hemslöjdsalstern, som genom deras försorg vann spridning i betydligt större utsträckning än som varit förhållandet dessförinnan. Handelsidkerskan Klara Eriksson i Skruvemåla, Pusta-Massen i Hästmahult och Pelle i Fagereke har i hög grad bidragit till distribueringen av hemslöjdsalstern ~~till~~ skilda delar av landet. Numera sker tillverkningen fabriksmässigt med moderna redskap och maskiner. Detta hederliga yrke som i början utövades av självlärda och kunniga träslöjdare med en livlig skaparanda och fantasi, med sinne för form och färg, är värt sitt särskilda kapitel.

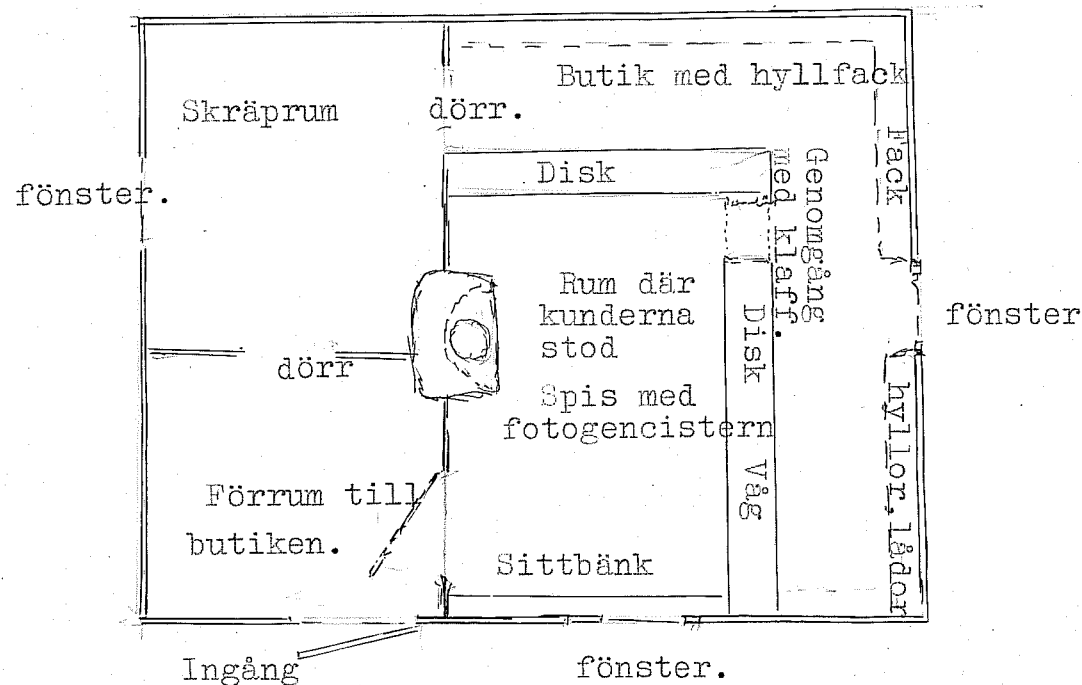
19

ACC. N:R

M. 12947:20.

Enkel plan av Lina Granlunds handelsbod i Petamåla, Gullabo socken, sådan den var inredd under 1800-talets senare hälft.

Husets längd 7 a 8 m. bredden omkr 6 m.

Hyllor och fack för olika varor gick upp till taket. Nederst var lådor. Likaså på insidan av disken, större och mindre för olika varuslag. De större för sockertoppar och kaksocker, de mindre för nipper. - I spisen eldades aldrig. Under vintern var det kallt i butiken.

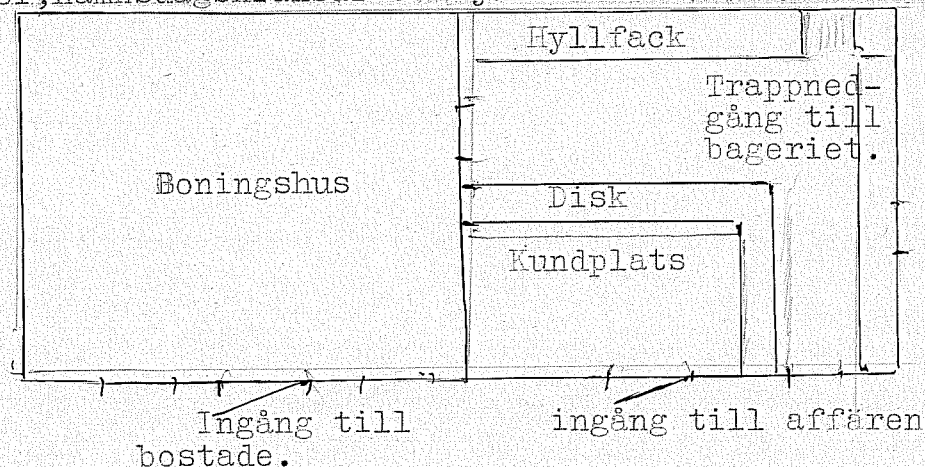
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

20

ACC. N:R M. 12947:2/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Plan över P. Petterssons affär i Fagereke, Gullabo socken sådan den tedde sig i slutet av förra århundradet. Affärslokalen hade byggts till boningshuset och under densamma var bageri. Där bakades vetebröd av olika slag såsom bullar och kringlor, namnsdagskransar och julakakor etc.

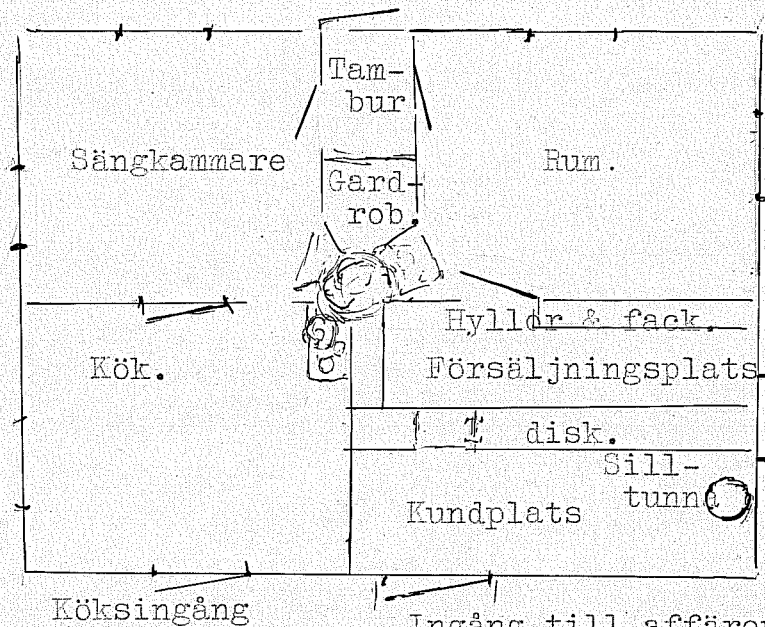
Utanför butiken fanns lagerlokaler. Pettersson eller Peel i Fagereke som han kallades var en handlande med gott anseende. Då hans speceriaffär var förenad med bagerirörelse hade han enligt den tidens och ortens förhållanden en stor omsättning jämfört med övriga handelsidkare i socknen. I övre kanten av dörren satt en klocka som pinglade, då man öppnade dörren. Om handläsmanen eller expediten inte var i butiken, infann han sig då klockan pinglade. Bagerierna hade sina särskilda brödsorter, och Peel i Fagereke var känd för sina präktiga alster. Vandrande försäljare köpte bröd i mindre parti, som de sedan distribuerade i gårdarena

ACC. NR M. 12947:22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Plan över Gustav Larssons affär i Glosebo. Den försetods av hans hustru Karin, som bakade vetebröd, såsom kringlor, bullar och lever och sålde jämte allt annat som en speceriaffär förde. Handelsboden utgjordes av ett bostadsrum som inrättats till butik. Så var förhållandet med de flesta bodar eller butiker under förra århundradet i denna trakt.

Huvudingång till bostaden.

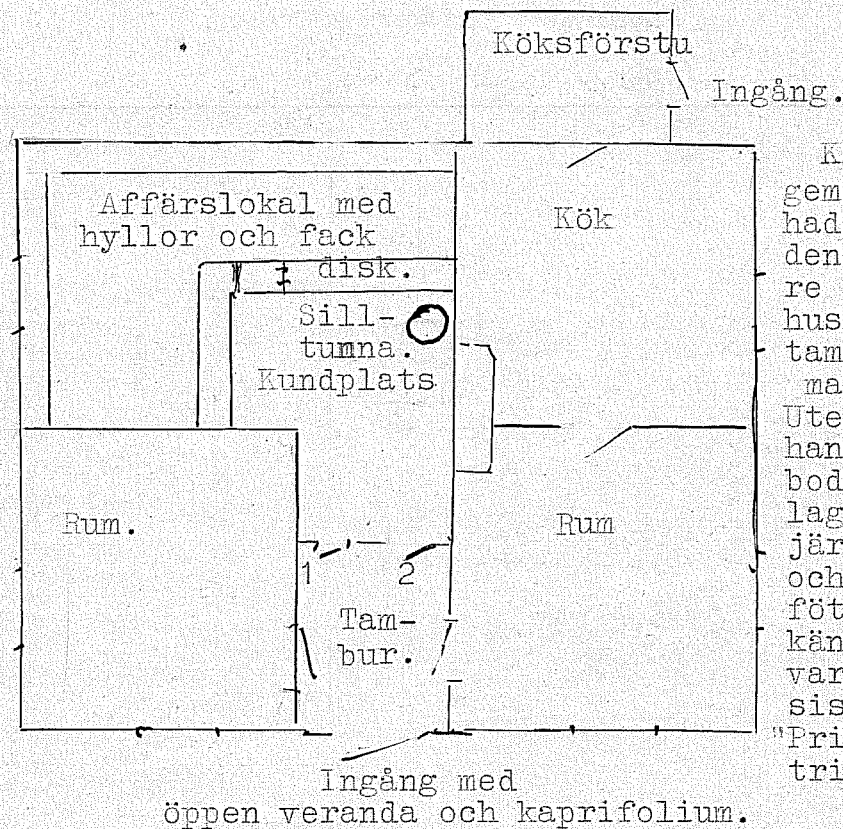

Ingången till affären låg på husets baksida och man måste gå förbi ladugård, stall och vedskjul och genom gårdsplanen för att komma fram till byggnades baksida, där affären var inrymd. I butiksdörrens övre kant satt en liten klocka fastsatt vid en fjädrande anordning, som gjorde att klockan svängde och ringde, då någon kom in. Då kom handl. ut i butiken från rummet innanför.

ACC. N:R **M. 12947:23.**

Plan över Karl Johan Pettersson affär i Petamåla, Gullabo socken under senare hälften av 1800-talet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- 1 i tamburen uppgång till vinden.
2 i -"- ingångt till affären.

213

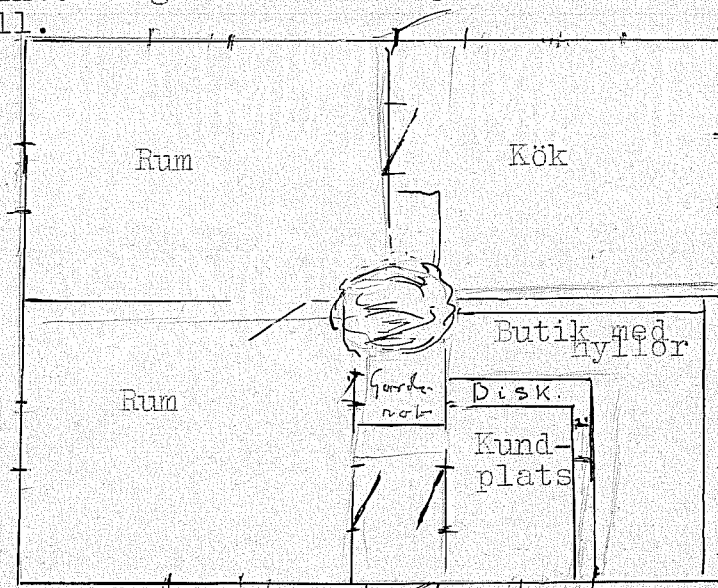
Karl Johan som han gemenligen kallades hade liksom många av den tidens småhandlare sin affär i bostads-
huset. Man måste gå genom
tamburen för att komma in i butiken.
Ute på gården hade han en särskild packbod, där en del varor lagrades. Han drev även järnhandel i smått, och hans "prima" trifötter var allmänt kända. Han köpte alla varor kontant av grossister i Karlskrona. "Prima som Karl-Johans trifötter" sade man.

PLAN

ACC. N:R M. 12947:24.

Den

över Pil-Emmans affär i St.Glosebo. var inrymd i ett från början avsett boningsrum. Lokalen var liten och affären öppnades och stängdes för varje gång någon kund kom. Någon större omsättning var det inte fråga om. Efter något år begärde Pil-Emman ackord och erhöll.

Ingång.

Liksom övriga lanthandlare gjorde hon sina uppköp hos grosshandlare i Karlskrona. Hon uppköpte murklor väl torkade på våren och sålde i Karlskrona. Hon betalade själv 6 skilling lottet och sålde sedan med någon liten förtjänst. Det var de närmaste byarnas folk som handlade hos henne. Någon bokföring var det aldrig fråga om. Det var upp- och avskrivning. Skriv- och räknefärdigheten hos denna tidens småhandlare var inte stor.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24